

BRANKA TEKLIĆ □ Hrvatski pomorski muzej Split, Split

UVOD. U Zbirci odora, nošnji i opreme Hrvatskoga pomorskog muzeja Split¹ čuvaju se predmeti vezani za ratne mornarice koje su kroz povijest, od 19. do 21. st., djelovale ili još djeluju na istočnoj obali Jadrana, odnosno na mornarice u kojima su služili, i još uvijek služe, hrvatski pomorci – odore, oznake i drugi pripadajući dijelovi opreme. Muzej, u skladu sa svojim poslanjem, prikuplja, istražuje, čuva, dokumentira i izlaže predmete Zbirke te ih predstavlja publici.

U radu se opisuju primjerci ratnih mornaričkih odora i njezinih dijelova iz razdoblja mornarice Austro-Ugarske Monarhije, Kraljevine SHS / Jugoslavije, Nezavisne Države Hrvatske, Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije te Republike Hrvatske. Osim odora, Zbirka sadržava i ostale dijelove mornarske i časničke opreme: epolette i naramenice za označavanje činova, remenje, kape, ambleme i vrpce za kape, ovratnike, mornaričku dugmad, oznake činova, cipele itd.

Tendencija Muzeja je daljnji razvoj Zbirke i njezino obogaćivanje ratnim mornaričkim odorama i njihovim dijelovima radi stjecanja cjelovite slike o mornaricama koje su boravile na istočnoj obali Jadrana. Osim obogaćivanja muzejskoga fundusa, predmeti Zbirke prenose posjetiteljima Muzeja niz informacija o povijesti pomorstva na istočnoj obali Jadrana: o službi pomoraca na brodu, pripadnosti određenoj mornarici, njihovim obvezama, struci i činu. Poput *matrikule*, pomorske knjižice koju je imao svaki pomorac na brodu, i odore su svojevrsan dokument pomorca koji prenosi brojne informacije o njegovoj službi na brodu.

Zbirka odora, nošnji i opreme

HPMS je osnovan 1997., a većim je dijelom naslijedio građu dvaju bivših pomorskih muzeja: Pomorskog muzeja JAZU-a i Vojno-pomorskog muzeja Jugoslavenske ratne mornarice. Ta se građa, među ostalim, danas nalazi i u Zbirci odora, nošnji i opreme.² Zbirka ima 354 inventarizirana predmeta. Broj muzejskih predmeta u stalnom je porastu umnogome zahvaljujući i donacijama. Posebno se ističu donacije obitelji Svete Letice, prvoga stožernog admirala Hrvatske ratne mornarice³, donacije poručnika korvete HRM-a Slobodana Paunovića,

donacija obitelji admirala Vida Stipetića te donacija Mile Čatlaka, prvog zapovjednika Prvog odreda pomorskih diverzanata HRM-a.

Kulturno-povijesnom vrijednošću ističu se, međutim, dvije odore mornara Bokeljske mornarice iz prve polovice 19. st. te dvije drvene mornarske škrinje iz 19. st. Određen broj predmeta vezan je i za mornarice stranih država čiji su ratni brodovi tijekom 20. st. posjećivali Split, a dolazili su iz Velike Britanije, Francuske, Izraela, Indije, Kanade, Nizozemske, Meksika, Australije i Grčke.

Terminologija: odora ili uniforma?

Hrvatski jezikoslovci u rječnicima i enciklopedijama definiraju termine *odora* i *uniforma*. U *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* navodi se da je „odora ž **1.** pov. svečana stilizirana i tipizirana staleška nošnja [svečana ~]. **2.** uniforma [vojnička ~].“⁴ Za uniformu se navodi kako je to „odjeća koja razlikuje onoga što je nosi od drugih i pokazuje da taj pripada određenom zvanju, organizaciji ili društvenoj skupini [vojna ~; vatrogasna ~; mažoretkinja]; odora.“⁵ Potpuno isto se navodi i u *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku*: odora je „1. pov. svečana stilizirana i tipizirana staleška nošnja [svečana ~] 2. uniforma [vojnička ~]“.⁶ Uniforma je „odjeća koja razlikuje onoga što je nosi od drugih i pokazuje da taj pripada određenom zvanju, organizaciji ili društvenoj skupini [vojna ~; vatrogasna ~; mažoretkinja]; odora;“.⁷

Rječnik hrvatskoga jezika navodi da je odora „posebna odjeća; ruho: svečana ~, vojnička ~, svećenička ~, rektorska ~“.⁸ Uniforma je „odijelo po kome se prepoznaje pripadnost nekoj vojnoj postrojbi, javnoj službi ili organizaciji; odora: vojnička ~, policijska ~, željezničarska, izviđačka ~“.⁹

U *Velikom rječniku hrvatskoga standardnog jezika* navodi se kako je odora „1. posebna odjeća po kojoj se prepoznaje pripadnost vojnoj postrojbi, javnoj službi ili organizaciji [vojnička / policijska / vatrogasna / svećenička / rektorska odora] → uniforma; 2. svečana stilizirana i tipizirana staleška nošnja“.¹⁰ Uniforma je „odjeća koja razlikuje onoga koji je nosi od drugih i pokazuje da taj pripada određenom zvanju, organizaciji ili društvenoj skupini [vojna / vatrogasna uniforma; uniforma mažoretkinja] → odora“.¹¹

1 U daljnjem tekstu HPMS.

2 O povijesti pomorskog muzealstva u Splitu i o Hrvatskome pomorskom muzeju Split pisali su Mirja Lovrić. Hrvatski pomorski muzej Split; u: *Informatica Museologica* br. 36, 2005.; Stjepan Lozo. Povijest pomorskih muzeja u Splitu; u: *Vila Velebita*, br. 2-3, 2001.; Stanko Piplović. *Izgradnja i uređenje pomorskih muzeja u Splitu*, dostupno na:

<https://morehrvatskoblago.files.wordpress.com/2016/03/42-s-piplovicec81.pdf>; te u više radova Oliver Fijo; <http://tehnika.lzmk.hr/hrvatski-pomorski-muzej-split/>.

3 U daljnjem tekstu HRM.

4 *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (2009): 915.

5 *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (2009): 1670.

6 *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2003): 857.

7 *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2003): 1383.

8 *Rječnik hrvatskoga jezika* (2000): 735.

9 *Rječnik hrvatskoga jezika* (2000): 1308.

10 *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (2015): 930.

11 *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (2015): 1620.

sl.1. Dio svečane mornaričke odore kapetana bojnog broda austrougarske ratne mornarice
a) Redengot kapetana bojnog broda austrougarske ratne mornarice (HPMS-775:SLT-55-ZU).

Mjesto i vrijeme nastanka: M. Tiller & COM. K. u. K. Hoflieferanten und Kammerlieferanten; Beč; početak 20. stoljeća do 21. studenog 1916. godine.

b) Epoleta časnika austrougarske ratne mornarice (56-ZU).

Mjesto i vrijeme nastanka nepoznato, početak 20. stoljeća do 21. studenog 1916. godine.

c) Svečani paradni šešir časnika austrougarske ratne mornarice (57-ZU).

Mjesto i vrijeme nastanka: Jop. Blazincic & S hne, K. u. K. Hof. Lieferanten in Wien; Beč; kraj 19., početak 20. stoljeća do 21. studenog 1916. godine.

d) Paradni pojas (58-ZU). Mjesto i vrijeme nastanka nepoznato, kraj 19., početak 20. stoljeća do 21. studenog 1916. godine.

sl.2. Amblem za kapu časnika austrougarske ratne mornarice s izvezenom krunom i monogramom cara Franje Josipa I (439-ZU). Mjesto i vrijeme nastanka nepoznato, zadnje desetljeće 19. stoljeća do 21. studenog 1916. godine. Najveća visina 61 mm, najveća širina 40 mm.

jasno je da su u hrvatskom jeziku u upotrebi oba oblika, i odore i uniforme, kada je riječ o odijevanju vojnih osoba (kopnena vojska, mornarica i zrakoplovstvo).

Mornaričke odore od kraja 18. do 21. st.¹⁵

Mornarica Habsburške Monarhije / Austro-Ugarske Monarhije.

Temelji habsburške ratne flote postavljeni su 1733., a habsburška je mornarica u svojim početcima bila vrlo skromna. Njezini su pomorci počeli nositi odore tek u drugoj polovici 18. st.¹⁶ Godine 1815. objavljen je dokument o uniformiranju habsburške mornarice; uvedene su odore koje su preuzele određena francuska obilježja, a sačuvale su i neke značajke venecijanskih odora. Sljedeće promjene u uniformiranju uvedene su 1848. godine. S Austro-Ugarskom Monarhijom također je došlo do niza promjena u pravilima o izgledu mornaričkih odora. Promjene su donesene 1873., 1891., 1902., a posljednje su uvedene 1907.¹⁷

U Zbirci odora, nošnji i opreme HPMS-a čuvaju se predmeti iz navedenog razdoblja poput dijela svečane mornaričke odore kapetana bojnog broda austrougarske ratne mornarice koji se sastoji od redengota – dugoga mornaričkog kaputa¹⁸, svečanih epoleta, paradnog šešira i ešarpe – paradnog pojasa (sl.1.). U Zbirci se čuva i amblem za časničku kapu s izvezenim monogramom cara Franje Josipa I. (sl.2.), amblem za časničku kapu s izvezenim monogramom Karla I. Austrijskog, odnosno Karla IV. Habsburškog, potom ljetna bluza mornara s mornarskim ovratnikom, koji su dio ljetne mornarske

U *Hrvatskoj enciklopediji* termin „odore“ upućuje nas da pogledamo termin „vojne odore“¹², dok je uniforma „posebno, točno propisana odjeća ili odijelo (određene tkanine, boje, kroja i pojedinosti) koje javno pokazuje pripadnost nekoj službi gdje je potrebno da se službena osoba jasno razlikuje od ostaloga građanstva, npr. u vojsci (→ vojne odore), policiji, željezničkom, poštanskom, vatrogasnom i bolničkom osoblju. Manje strogi oblici uniforme javljaju se i u svečanim protokolarnim zgodama (kod diplomata, pravnika, akademika itd.). Uniformiranu odjeću imaju i različite organizacije mladeži (izviđači) te polaznici internata, a često i privatnih škola.“¹³ A „vojne odore (uniforme)“ su „posebna, strogo i točno propisana odijela (određena oblika, tkanine, boje, kroja i svih pojedinosti) koja javno pokazuju pripadnost nekoj voj. formaciji i činove unutar te formacije. V.o. imaju praktičnu i psihol. uporabu, a tijekom povijesti služile su za zaštitu, raspoznavanje i podizanje morala.“¹⁴

U pravilnicima o vojnim odorama RH (1996., 2011., izmjenama i dopunama 2011., te u posljednjem iz 2014. godine), u nazivima pravilnika te u njihovom tekstu, koristi se isključivo termin *odora*. Iz svega navedenog

¹² *Hrvatska enciklopedija* (2006), sv. 8, O-Pre: 44.

¹³ *Hrvatska enciklopedija* (2009), sv. 11, Tr-Ž: 195.

¹⁴ *Hrvatska enciklopedija* (2009), sv. 11, Tr-Ž: 474.

¹⁵ U ovom radu, u kataloškom opisu muzejskih predmeta, korištena je terminologija koja se u vrijeme postanka predmeta odnosno tijekom njegove uporabe vezala za nj.

¹⁶ Marinac (2003): 13, prema Steinböck, Baumgartner (1984): 7 i Horvath, Zimmermann (1995): 114.

¹⁷ Marinac (2003): 15-19.

¹⁸ U daljnjem u tekstu/legendama radi ekonomičnosti inventarne oznake predmeta navođene bez dijela oznake „HPMS-775:SLT“.

odore, te zimska bluza s mornarskim ovratnikom kao dio zimske odore dočasnika austrougarske ratne mornarice (sl.3.).

Ratna mornarica Kraljevine SHS / Jugoslavije. Ratna mornarica Kraljevine SHS / Jugoslavije u početku se razvijala prema konceptu austrougarske mornarice. Premda su odore časnika, dočasnika i mornara Ratne mornarice Kraljevine SHS / Jugoslavije tijekom 23-godišnjeg postojanja doživjele neke izmjene, u osnovi su zadržale izgled, boje i sustav oznaka uvelike naslijeđen od austrougarske ratne mornarice. Usto, na vodećim su mjestima u Mornarici Kraljevine SHS / Jugoslavije mahom bili upravo pomorci nekadašnje austrougarske ratne mornarice, a na jugoslavenskim je odorama bio vidljiv utjecaj austrougarskih jednostavno zato što su one bile „samo” prepravljene. U prijelaznom razdoblju, od kraja

1918. do 1924., a i kasnije, pripadnici mornarice doista su nosili stare odjevne predmete bivše mornarice, s kojih su bile uklonjene samo austrougarske oznake: krune, grbovi i vladarski monogrami, koji su zamijenjeni krunom i monogramom vladajućeg pripadnika dinastije Karađorđević. Prvi opći propis o odorama časnika, dočasnika i mornara objavljen je 11. siječnja 1924. i uglavnom je ozakonio postojeće stanje.¹⁹ Novom *Uredbom o odeći mornarice* iz 1936. u sustav oznaka časničkih i dočasničkih činova ipak je unesen veći broj izmjena.

Iz tog se razdoblja u Zbirci čuvaju predmeti poput amblema za kapu oficira Kraljevine SHS / Kraljevine Jugoslavije, na kojemu je izvezen monogram vladara (sl.4.)

sl.3. Zimska bluza s mornarskim ovratnikom – dio zimske odore dočasnika austrougarske ratne mornarice (436-ZU i 2402-ZU) Oznaka i vrijeme postanka bluze i ovratnika: K. u. K. M. B. A.; 1911. godina.

sl.4. Amblem za kapu oficira Kraljevine SHS / Kraljevine Jugoslavije (481-ZU). Mjesto i vrijeme nastanka nepoznato, 1924. – kraj 1934.

sl.5. Dvorogi šešir višeg oficira mornarice Kraljevine Jugoslavije – dio svečane odore za izvan stroja i svečane odore za stroj (525-ZU). Mjesto i vrijeme nastanka nepoznato, 1934. – 1941.

sl.6. Redogot poručnika bojnog broda II. klase Kraljevine SHS / Kraljevine Jugoslavije (490-ZU). Mjesto i vrijeme nastanka nepoznato, 1924. – 1941.

sl.7. Epolete s oznakom čina poručnika fregate – brodskog natporučnika ratne mornarice NDH – dio časnike odore (1411-ZU). Mjesto i vrijeme nastanka nepoznato, 1941. – 1944. (srpanj).

sl.8. Dio odore dr. Mata Jakšića, šefa ureda vojne misije NKJ-a u Kairu
a) Bluz (59-ZU). Mjesto i vrijeme nastanka nepoznato, četrdesete godine 20. stoljeća.
b) Kapa (60-ZU). Mjesto i vrijeme nastanka nepoznato, četrdesete godine 20. stoljeća.

sl.9. Zimski šinjel oficira (viceadmirala) JRM Andrije Božanića s epoletuškama – dio obične zimske službene uniforme oficira JRM
a) Šinjel (1442-ZU). Proizvođač, mjesto i vrijeme nastanka: IKOM; Zagreb; do 1962.
b) Epoletuške (1443-ZU). Proizvođač, mjesto i vrijeme nastanka: IKOM; Zagreb; do 1962.

sl.10. Naramenice admirala JRM – dio svečane zimske i ljetne uniforme aktivnih vojnih lica (1446-ZU). Mjesto i vrijeme nastanka nepoznato, 1970. – 1991.

„A I” (Aleksandar I. Karađorđević), potom amblem za kapu oficira na kojemu je izvezeno sidro s ćirilničnim slovom „P II”, inicijalom vladara kralja Petra II. Karađorđevića. Dio Zbirke su i zimska kapa narednika, podnarednika, kaplara i mornara mornarice, zimska kapa nižeg oficira, dvorogi šešir višeg oficira kao dio svečane odore kad je izvan stroja i svečane odore za stroj, koji su kompletirani zaštitnom navlakom i kutijom za šešir (sl.5.). Slijede epoletuške mornaričkog narednika vodnika III.

sl.11. Kapa, mornarska, za mornare JRM (1424-ZU). Proizvođač, mjesto i vrijeme nastanka: Uzor; Split; 1990.

sl.12. Mornarska maja (1425-ZU). Proizvođač, mjesto i vrijeme nastanka: „Stružanka”; Struga; 1988.

klase, epoletuške stručnog oficira – poručnika korvete mašinske grane, epoletuške kapetana bojnog broda, ešarpa – svečani remen oficira, dio oznaka čina kontraadmirala, viceadmirala i admirala, koji su dio zimske svečane uniforme, redengot poručnika bojnog broda II. klase (sl.6.) te šinjel mornaričkog oficira Kraljevine SHS / Kraljevine Jugoslavije.

Mornarica Nezavisne Države Hrvatske. Kad je riječ o prilagodbi odora novim vlastima, slično se dogodilo i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Naime, odore časnika, dočasnika i mornara Mornarice NDH (kasnije Hrvatske mornarice) u početku su bile prepravljene starojugoslavenske uniforme. Te su odore Ratne mornarice Kraljevine Jugoslavije ostale u uporabi do kraja rata, s tim što

su prilagođivane novim propisima o oznakama i detaljima izgleda mornaričkih odora. Prvih nekoliko mjeseci postojanja NDH nošene su gotovo neizmijenjene starojugoslavenske odore.²⁰ Također je potrebno napomenuti kako su časnici ratne mornarice, pogotovo u razdoblju prije Drugoga svjetskog rata, sami kupovali svoje odore, dok je praksa zaduživanja odore uvedena poslije.²¹

U Zbirci se nalaze predmeti iz navedenog razdoblja poput trolista – oznake struke za pomorske časnike ratne mornarice NDH, kokarde časničke kape, epoleta s oznakom čina poručnika fregate – brodskog natporučnika (sl.7.), koje su dio časničke odore, te taborske kape nižih dočasnika i mornara ratne mornarice NDH.

²⁰ Aralica (2010): 369.

²¹ Marinac (2003): 8.

sl.13. Svečana odora prvog stožernog admirala HRM-a, Svete Letice. Odora se sastoji od svečane bluze (1386-ZU), hlača (1387-ZU), oznaka čina za ramena (1388-ZU), znakovlja „HRM“ (1389-ZU), kompleta od pet malih vrpca – odlikovanja (1390-ZU) i kape (1391-ZU).

sl.14. Dio službene ljetne odore za časnike HRM-a

a) Bluza (2119-ZU). Proizvođač, mjesto i vrijeme nastanka: UZOR, Split, IKOM Zagreb; Split, Zagreb; početak 21. stoljeća – prvo desetljeće.

b) Kapa (2120-ZU). Proizvođač, mjesto i vrijeme nastanka: ŠEŠIR; Zagreb; Zagreb; početak 21. stoljeća.

c) Košulja bez naramenica kratkih rukava (2121-ZU). Proizvođač, mjesto i vrijeme nastanka: IKOM; Zagreb; početak 21. stoljeća – prvo desetljeće.

Mornarica Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ-a). Partizanska mornarica, odnosno Mornarica NOVJ-a od ožujka 1945. zvala se Jugoslavenska mornarica, a njezini su pripadnici bili odjeveni u prilagođene starojugoslavenske odnosno u NDH-ovske mornaričke odore, dijelom s mornaričkim tanjurastim kapama, a dijelom s trorogim partizanskim kapama na kojima se nalazila crvena zvijezda.²² Kao kurozitet možemo navesti da su partizani nosili britanske bluze, tzv. *battle dress*, koje su se proizvodile između 1939. i 1942., a koje su partizani

dobili 1944. Muzej čuva primjerak jedne takve britanske *battle dress* (936-ZU). Službena uredba o uniformiranju Mornarice NOVJ-a objavljena je tek 1945. pod nazivom *Uput za odečnu službu u JA*, a 1946. donesena je *Odredba o uniformama JA*.²³

U Zbirci se čuvaju predmeti iz tog razdoblja poput bluze i kape potpukovnika NOVJ-a, koje su bile dio odore dr. Mata Jakšića, šefa ureda vojne misije NKOJ-a u Kairu (sl.8.).

Jugoslavenska ratna mornarica. U Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji objavljeno je 1955. *Pravilo o odeći Jugoslavenske narodne armije*, a odore su posljednji put mijenjanje 1989. u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, kada je stupilo na snagu *Pravilo o vojnim uniformama oružanih snaga SFRJ*. Bilo je još promjena u vezi sa znakovljem, no njih u ovoj prilici nećemo detaljnije obrađivati.

Budući da se u Zbirci nalazi najviše predmeta iz tog razdoblja, navest ćemo samo neke od njih: šapka admirala JRM – dio službene svakodnevnice zimske i ljetne uniforme aktivnih vojnih osoba, svečane zimske i ljetne te praznične ljetne uniforme ratne mornarice (1435-ZU); epoletuške admirala JRM-a Mate Jerkovića (1445-ZU); ešarpa aktivnih vojnih osoba JRM-a koja je pripadala Mati Jerkoviću – dio svečane zimske i ljetne uniforme

²² Aralica (2011): 353.

²³ Marinac (2003): 61.

aktivnih vojnih osoba (1459-ZU); ešarpa aktivnih vojnih osoba JRM-a (pripadala je viceadmiralu Andriji Božaniću) – dio svečane zimske i ljetne uniforme aktivnih vojnih osoba (1444-ZU); zimski šinjel oficira JRM-a Andrije Božanića s epoletuškama – dio obične zimske službene uniforme oficira JRM-a (sl. 9.); dio službene svakodnevne zimske uniforme kontraadmirala JRM-a koja se sastoji od zimske bluze i zimskih hlača; dio službene svakodnevne zimske uniforme kapetana fregate JRM-a koju čini zimska bluza s oznakom čina kapetana fregate JRM-a i zimske hlače; naramenice admirala JRM-a – dio svečane zimske i ljetne uniforme aktivnih vojnih osoba (sl.10.); službena svakodnevna ljetna kapa mornara JRM-a – dio službene svakodnevne ljetne uniforme mornara; kapa za mornare JRM-a (sl.11.); mornarska majica za pripadnike JRM-a (sl.12.); dio zimske uniforme mornara JRM-a za izlazak, koji se sastoji od zimske bluze s mornarskim uloškom i hlača. U Zbirci se čuva i dio ljetne

uniforme pripadnika JRM-a za izlazak: ljetna bluza mornara JRM-a za izlazak, mornarski uložak i ljetne hlače za izlazak.

Hrvatska ratna mornarica. Prvi *Pravilnik o vojnim odorama* Republika Hrvatska je donijela 1996. Tada je donesena i *Odluka o vrstama vojnih odora u oružanim snagama*. Godine 2000. doneseni su *Odluka i Pravilnik o vrstama vojnih odora u Oružanim snagama*, a *Pravilnik o vojnim odorama Republike Hrvatske* objavljen je 2011. Posljednje izmjene provedene su 2014., kada je donesen *Pravilnik o vojnim odorama* (NN 133/14).

Velik broj muzejskih predmeta odnosi se na to razdoblje, a posebno spominjemo svečanu odoru prvoga stožernog admirala HRM-a Svete Letice, koja se sastoji od svečane bluze, hlača, oznaka čina za ramena, znakovlja „HRM“, kompleta od pet malih vrpca – odlikovanja, i svečane kape (sl.13.).

U Zbirci se čuva i svečana odora Vida Stipetića, admirala HRM-a: svečana bluza, oznake čina admirala za ramena, znakovlje „HRM“ na svečanoj bluzi, identifikacijska pločica odnosno značka s prezimenom „Stipetić“ za svečanu i službenu vojnu odoru, grb HRM-a odnosno oznake na svečanoj bluzi, komplet od osam malih oznaka odlikovanja, svečane hlače, remen, košulja, kravata, igla za kravatu i par rukavica. U Zbirci se čuva i dio službene ljetne odore za časnike HRM-a: bluza, kapa i košulja kratkih rukava bez oznaka čina na ramenima (sl.14.), te ljetna odora pripadnika HRM-a za izlaske, koja se sastoji od bluze, mornarske marame, hlača i remena. Dio Zbirke je i radno-ratna ljetna odora pripadnika HRM-a koja se sastoji od kape, majice, hlača i remena (sl.15.).

Zaključak. Od cjelokupne Zbirke odora, nošnji i opreme u postavu je izloženo sedam odora koje se čuvaju u staklenim vitrinama te su zaštićene od sunčeve svjetlosti i UV zračenja. U dijelu postava u kojemu su smještene ratne mornaričke odore posjetitelji se mogu upoznati s rangiranjem posade na brodovima i s pojedinim oznakama koje su služile za raspoznavanje mornara i časnika te saznati čemu su služili pojedini dijelovi odore.

Zbog prostornih ograničenja muzejskog postava, ali i zbog osjetljivosti izlaganja povijesnog tekstila, većina odora i njihovih pripadajućih dijelova nalazi se u muzejskoj čuvaonici i u uredu kustosa.

Povijesni je tekstil izrazito osjetljiv na promjene svjetlosti i temperature, a mogu ga jako oštetiti insekti, vlaga i UV zračenje, zbog čega se u Muzeju poduzimaju preventivne i zaštitne mjere kako bi se tekstil što bolje sačuvao. U daljnjim nastojanjima za očuvanje tih muzejskih predmeta svakako bi trebalo nabaviti lutke jer bi se na taj način omogućila lakša i bolja prezentacija odora, a to bi pridonijelo i boljem očuvanju od oštećenja i dugotrajnoga nepravilnog položaja tijekom čuvanja i/ili izlaganja.

sl.15. Izlazna ljetna odora za mornare HRM-a. Odora se sastoji od bluze (2124-ZU), mornarske marame (2125-ZU), hlača (2126-ZU) i remena (2129-ZU).

LITERATURA

1. Anić, Vladimir. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Ur. Slavko Goldstein. Zagreb: Novi Liber, 2009.
2. Aralica, Tomislav; Aralica, Višeslav. *Hrvatski ratnici kroz stoljeća 1, Od oko 800. do 1918. godine*. Zagreb: Znanje, 2006.
3. Aralica, Tomislav; Aralica, Višeslav. *Hrvatski ratnici kroz stoljeća 2, razdoblje Kraljevine SHS / Jugoslavije 1918. – 1941.* Zagreb: Znanje, 2006.
4. Aralica, Tomislav; Aralica, Višeslav. *Hrvatski ratnici kroz stoljeća 3, Oružane snage Nezavisne Države Hrvatske i druge hrvatske postrojbe na osovinskoj strani 1941. – 1945.* Zagreb: Znanje, 2010.
5. Aralica, Tomislav; Aralica, Višeslav. *Hrvatski ratnici kroz stoljeća 4, Oružana sila Komunističke partije Hrvatske i Komunističke partije Jugoslavije 1941. – 1945.* Zagreb: Znanje, 2011.
6. Barbić, Mate. Zbjeg s biokovsko-neretvanskog i otočkog područja u južnoj Italiji i El Shatu. U: *Biokovo u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941. – 1945.* Split: Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije, 1983., str. 771-778.
7. Baumgartner, Lothar; Winkler, Dieter. *Flottenrock und Kaiseradler, Uniformierung im Spiegel der Geschichte der k. (u.) k. Kriegsmarine von 1815 – 1918.* Wien: Verlagsbuchhandlung Stöhr, 2004.
8. Bobnjarić-Vučković, Venija. O problemu čuvanja, obnove i prezentacije povijesnog teksta velikog formata. U: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 23(2012): 343-362.
9. *Hrvatska enciklopedija*, sv. 8, O-Pre (gl. ur. Slaven Ravlić). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2006.
10. *Hrvatska enciklopedija*, sv. 11, Tr-Ž (gl. ur. Slaven Ravlić). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009.
11. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber, 2003.
12. Isaić, Vladimir. *Pomorski običaji i tradicije*. Rijeka: Adamić, 2001.
13. Lovrić, Mirja. Hrvatski pomorski muzej Split. *Informatica Museologica*, br. 36, (1-2, Zagreb, 2005., str. 39-53.
14. Marinac, Bogdana. *V modrem in belem, Mornariške uniforme iz zbirke Pomorskoga muzeja „Sergej Mašera“ Piran*. Piran: Pomorski muzej Sergej Mašera, 2003.
15. Mikulan, Krunoslav; Pogačić, Siniša. *Hrvatske oružane snage 1941 – 1945. (ustrojstvo, odore i oznake)*. Zagreb: Biblioteka Krila, 1999.
16. *Odluka i Pravilnik o vrstama vojnih odora u Oružanim snagama*. Ministarstvo obrane RH, Zagreb, 2000.
17. *Odluka o vrstama vojnih odora u oružanim snagama*. Republika Hrvatska, Ministarstvo obrane, 1996.
18. *Pomorska enciklopedija*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1972. – 1989.
19. *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o vojnim odorama*. Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, 2011.
20. *Pravilnik o vojnim odorama*. Republika Hrvatska, Ministarstvo obrane, 1996.
21. *Pravilnik o vojnim odorama*. Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, 2011.
21. *Razvoj oružanih snaga SFRJ 1945. – 1985., Pozadina I, i Pozadina II*. Biblioteka „Ratna prošlost naroda i narodnosti Jugoslavije“, knj. 331. i knj. 337. Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar, 1988.
22. *Rječnik hrvatskoga jezika* (gl. ur. Jure Šonje). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Školska knjiga, 2000.
23. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu. *Pravilo o vojnim uniformama oružanih snaga SFRJ*. Split: Vojna štamparija Split, 1989.
24. *Službeni vojni list*. Beograd, br. 12, 25. juna 1970., str. 322.
25. *Uredba o odeći mornarice*. Beograd, 1924.
26. *Uredba o odeći mornarice*, izbor iz vojnog lista. Beograd, 1936.
27. Vasić, Pavle. *Odelo i oružje*. Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu, 1974.

28. *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (gl. ur. Ljiljana Jojić). Zagreb: Školska knjiga, 2015.

29. Vrišer, Sergej. *Uniforme v zgodovini, Slovenija in sosednje dežele*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1987.

30. Worch, Maria Theresia. Povijesni tekstil – upute za transport, izlaganje i čuvanje. *Informatica Museologica*, br. 28 (1-4), Zagreb, str. 75-79. S njemačkoga prevela Mirela Ramljak Purgar.

Primljeno: 25. lipnja 2019.

NAVAL UNIFORMS AND INSIGNIA IN THE HOLDINGS OF THE CROATIAN MARITIME MUSEUM SPLIT

The paper throws light on the naval uniforms and insignia in the holdings of the Croatian Maritime Museum Split from the Austro-Hungarian Monarchy – *K.u.K. Kriegsmarine*, Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes / Kingdom of Yugoslavia, the Independent State of Croatia, Socialist Federal Republic of Yugoslavia and Yugoslav Navy, and the Republic of Croatia and Croatian navy from the Collection of Uniforms, Costumes and Equipment.

In the paper, each state, and its navy, is represented by several museum objects. Historical textiles are extremely sensitive to changes in light and temperature; insects, moisture and UV radiation and can be seriously damaged, so preventive and protective measures are taken in the museum to preserve them.